

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ

**РОЭК ОӘБ мәжілісі аясындағы
«УНИВЕРСИТЕТТЕРДЕГІ БІЛІМ БЕРУ
БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ ЭКСПОРТТЫҚ ӘЛЕУЕТІН
ЖӘНЕ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ» АТТЫ
47-ШІ ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

26-27 қаңтар 2017 жыл

4 КІТАП

**МАТЕРИАЛЫ
47-ОЙ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
«ПОВЫШЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ
И ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ УНИВЕРСИТЕТОВ»
в рамках заседания УМО РУМС**

26-27 января 2017 года

КНИГА 4

Алматы
«Қазақ университеті»
2017

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени аль-ФАРАБИ

РОӘК ОӘБ отырысы аясындағы
«УНИВЕРСИТЕТТЕРДЕГІ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ
ЭКСПОРТТЫҚ ӘЛЕУЕТІН ЖӘНЕ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ» атты
47-ші ғылыми-әдістемелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАРЫ

26-27 қаңтар 2017 жыл

4-кітап

МАТЕРИАЛЫ
47-ой научно-методической конференции
«ПОВЫШЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ
И ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ
УНИВЕРСИТЕТОВ»
в рамках заседания УМО РУМС

26-27 января 2017 года

Книга 4

Алматы
«Қазақ университеті»
2017

обучении иностранному языку с позиции лингвистики, адаптируя их для преподавания исторической дисциплины с целью достижения поставленной задачи – сформировать компетенции профессионального историка у студентов полиязычных групп. Первые учебные материалы по истории Казахстана на английском языке – тезисы лекций, раздаточные материалы, глоссарий, учебно-методические комплексы – представляли собой перевод с казахского или русского языков ранее используемых в учебном процессе дидактических и других специальных материалов. Затем, преподаватели полиязычных групп приступили к подготовке учебных пособий на английском языке по отдельным историческим дисциплинам. Вот тут происходит понимание того, что «...структура и содержание предметной области учебных изданий имеют своеобразный характер. Сюда включены не только знания, но и методы их получения, не только представления и навыки, но и методы их практического использования. Содержание предметной области учебных изданий структурируется на основе содержания деятельности и с учетом педагогической направленности информации.» [3]. То есть, подготовка серьезного учебного пособия, в котором будет представлен современный контент и оригинальный методический аппарат, это кропотливая и трудоемкая работа, требующая определенного количества времени. Поэтому первые издания учебных пособий по Истории Казахстана на английском языке не всегда были хорошо отработаны с редакторской точки зрения, что связано с нехваткой редакторов с методическими знаниями в сфере истории, при этом владеющих продвинутым уровнем английского языка. Как отмечено в коллективной работе российских специалистов под редакцией профессора Бордовской Н.В.: «Учебное пособие является тем дополнением к учебнику, в котором преподаватель посредством авторского изложения обращает внимание на аспекты дисциплины, возможно, недостаточно, с его точки зрения, освещенные в учебнике. ... Учебное пособие призвано акцентировать внимание студента на тех особо значимых понятиях и связях между ними, вокруг которых структурируются атрибутивные понятия. Вместе с базовыми категориями науки они описывают предметную область науки, на освоение которой направлено обучение. Именно на их понимание и должно быть направлено внимание студента» [4, 145].

Повышение качества преподавания спецдисциплин на казахском, русском и английском языках сегодня зависит не только от профессионализма педагогических кадров в вузах республики и от уровня технического оснащения (лингвфонные кабинеты, компьютерные классы, мультимедиа-кабинеты и др.), но и от создания и использования учебных пособий с современным контентом, отражающим новейшие достижения в науке, и разнообразными приемами и методами, направленными на формирование профессиональных компетенций у выпускников бакалавриата и магистратуры.

Список литературы:

1. Манойлова М.А. Поликультурное образование в современном обществе // [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.it-n.ru/attachment.aspx?id=908 (дата обращения 6 января 2017 г.).
2. Макишева В.А. Методическая поддержка полиязычного образования в условиях функционирования гимназии №3 для одаренных детей г. Павлодара // [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://gymnasium3.edu.kz/loader/loa_10083 (дата обращения 5 января 2017 г.).
3. Антонова С.Г. и др. Редакторская подготовка изданий: Учебник. – М.: Издательство МГУИТ, 2002. – 468 с. // [Электронный ресурс]. Режим доступа: (<http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook082/01/part-006.htm>) (дата обращения 5.01.2017).
4. Современные образовательные технологии: учебное пособие/ коллектив авторов; под ред. Н.В.Бордовской. – 3-е изд. стер. – М.: КНОРУС, 2013. – 432 с.

Дауытбекова М.Қ.

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ САЯСИ-ПОТЕСТАРЛЫҚ ИНСТИТУТТАРЫ ТАРИХЫН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ

Бүгінгі таңда жаһандану, индустрияландыру және сандық технологиялардың жоғары дәрежеде дамыған кезінде бәсекеге қабілетті мамандарды даярлаудың маңыздылығы жоғары. Осыған орай, жоғары білім беру саласындағы басты мәселенің бірі – студенттерді, магистранттарды болашақ мамандығына бейімдеп, кәсіби-ғылыми біліктілігін арттыру, ғылыми бағдар беру іскер де, бәсекеге қабілетті маман даярлау болып тұрғандығы белгілі. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты халыққа Жолдауында жоғары білікті, бәсекеге қабілетті мамандарды дайындау және оқытудың ең негізгі мәселелері қарастырылған. Ендеше еліміздің ертеңі жарқын болсын десек ең алдымен ғылым мен білім жетілдірілуі керек. Әлемдік таланттарға сай білім беріліп, әлеуеті жоғары азамат қалыптастыруға, жастардың дүниетанымын өзгертіп, олардың жаңаша ойлау қабілеттерін арттыруға, білімге деген құштарлығын оятуға, отансүйгіштік қасиетін одан әрі дамыту бағытында жұмыс жасауымыз қажет. Бүгінгі университет қабырғасында отырған магистрант ертеңгі білікті маман. Ал оның тек маман ғана болып қоймай, Отанын, халқын сүйетін, халқының бірлігі үшін қызмет ететін, ата-бабасының салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын, тарихын құрметтейтін ойлы, саналы азамат болуы қажет. Ұлтжанды ұрпақ тәрбиелеуде дәстүрлі қазақ қоғамындағы тарихи кезеңдердегі саяси-потестарлық институттар тарихын оқытудың маңызы зор. Көк байрағымызды тәуелсіз жолды біретуді ғасырлар бойы армандаған ата-баба мұратын ғылыми тұжырымдау, түрлі алмағайып замандарда тарих сахнасынан өшу қауіпі туған тұстарда қиыннан жол тауып, қатерге басын тіккен қазақ халқының ұлы хандары мен билерінің, сұлтандар мен аталықтарының, ақсақалдары мен төленгіттерінің, биықтарының жүріп өткен жолдары мен асқан асқарларын анықтап, ұрпақ санасына сіңіру бүгінгі күннің

өзекті мәселесі. Бүгінде тереңдей еніп жатқан жаһандану заманында ұлттық мәдениет, төл тарихымызды сақтап қалуымыз қажет. Жаһандану үрдісінің өзіне тән ерекшелігі – халықтардың этномәдени ерекшеліктерін жоюға жұмыс жасайды. Сондықтан тарихтың терең парактарын ақтарып, қазақ халқының мемлекеттілігі тарихын оқытуымыз қажет. Тарих – адамзат баласының өткенін зерттейтін қоғамдық ғылым. Өткенсіз болашақ жоқ екендігі белгілі. Қазақ топырағында түрлі тарихи кезеңдерде өмір сүрген ру, тайпалардың тарих парактарының қойнауына енгенімен артынан өшпес мұра қалдырып отырғандығының түйінді тұстарын нақты тарихи деректер арқылы түсіндіру, болашақта іргелі ізденістердің жолға қойылуына әкеледі. Өзекті мәселенің төркінін ғылыми зерделеу арқылы ұлттық тарихқа қызмет жасауға қызығушылық тудырамыз. Сондықтан қарастырылып отырылған тақырыпты магистранттарға түсіндірген тұста, осы мәселеге қатысты деректерді жүйелі түрде түсіндіріп, бүгінгі тәуелсіз Қазақстанның тарихының бастауы сақ, үйсін, қаңлы, ғұн тайпаларынан басталып, Тәуелсіз Қазақстан тарихымен сабақтасары хақ екендігін айтып өткеніміз жөн. Қазақ хандығының құрылғанына 550 жыл дегеніміз мемлекеттің құрылғанына 550 жыл дегенді білдірсе, мемлекетте кез-келген биологиялық ағза ретінде алғышарттары, қалыптасуы, дамуы, гүлденуі, өркендеуі кезеңдерін бастан кешетінін естен шығармау қажет. Ойымызды ғалым Ж. Артықбасевтың «Қазақ хандығы XIX ғасырдың 40-шы жылдарына дейін көнеден алатын тамырын үзбей, бір бәйтеректей өмір сүрген мемлекет» деген пікірімен дәйектей түскіміз келеді [1, 96 б.]. Ғалым көшпелілердегі биліктің ірі ру одақтарынан бастау алатындығын айтады. Бізде осы пікірмен келісе отырып, қазақ даласындағы саяси-потестарлық билік бастауын қазақ топырағында өмір сүрген ру-тайпалар тарихынан бастағанды жөн көрдік. Мемлекеттік құрылым ретінде биліктің ең қарапайым түрі иеленуден бастап бір орталыққа бағынған мемлекеттік сатыларды бастан кешкен дәстүрлі қазақ қоғамындағы потестарлық-саяси институттар тарихының оқытылуы бүгінгі таңда жоғарғы оқу орындары тарапынан қолға алынып отырғандығы белгілі. Бұл мәселені студенттерге, магистранттарға оқыту арқылы қазақ даласында жазылмаған Дала заңына сәйкес мемлекеттілік мәселесінің қатаң сақталғандығын, осы далада пайда болып, түрлі тарихи кезеңдерді бастан кешкен саяси-потестарлық институттардың пайда болуы, дамуы кезеңдерін яғни бүгінгі Қазақстан ежелгі және ортағасырлардағы қазақ жерін мекен еткен ру-тайпалардың материалдық, рухани мәдениеттерінің ғана жалғасы емес, сондай-ақ саяси мәдениеттің де тікелей жалғасы екендігіне, өздеріне ғана тән Дала заңдарын басшылыққа ала отырып, мемлекеттіліктің алтын қазығын қаға білгендігіне көз жеткіземіз. Патша, гуһмо, шаныюй, қаған сынды даму сатысынан өткен хандық билік институтындағы сұлтандар, билер, аталықтар, батырлар, ақсақалдар, төленгіттер сынды саяси-потестарлық институттар тарихын оқыту арқылы мемлекеттілік сатының даму жолдарын ашып көрсетеміз. Пәнді оқытудың оқу-әдістемелік кешенінде көрсетілген тақырыптар бойынша мәселенің өзегін ашу мақсатында оқылатын дәрістер мен өткізілетін семинар сабақтарында Қазақ халқының потестарлық-саяси институттарының тарихи бастаулары өте ертедегі қоғамдық қатынастардың қалыптасу кезеңдерінен бастау алатындығы, ежелгі кезеңде көшпелі мал шаруашылығымен айналысқан тайпалар мемлекеттік тарихи даму сатыларында одақ болып бірігіп, биліктің жаңа үлгілерін өмірге әкеліп отырған. Еуразия даласының ұлы көшпелі мемлекеттері өз кезегінде тіршілігін тоқтатқанмен, артына өшпестей мұра қалдырып отырғандығы жүйелі түрде тарихи деректер негізінде түсіндіріледі. Ру, тайпа, одақ, жүз сынды тарихи дамуды бастан кешкен саяси-потестарлық билік тұлғаралық, топаралық, тайпааралық, ру, жүзаралық мәселелерді шешу қажеттілігі нәтижесінде әлеуметтік институттар деңгейіне көтеріліп, саяси-потестарлық биліктің негізін құрды. Көрнекті антрополог-ғалым О. Смағұлов «Ежелгі және осы заманғы Қазақстан территориясын мекен еткен тұрғындар этникалық-генетикалық тұрғыда зерттеулер нәтижесінде генетикалық байланыстың III мың жылға тарта уақыт бойы үзілмегендігін» дәлелдеп отырған тұста, оның саяси-потестарлық дәстүрінің үзілуінің мүмкін емес екендігі айқын [2, 170 б.]. Сақтар мен үйсіндер өмір сүрген көшпелі қоғамда малға жеке меншіктің шығуына байланысты қоғам байлар мен кедейлерге бөлінді. Сөйтіп, мемлекеттік құрылымның пайда болуы жүзеге асты. Сақ қоғамындағы билік мәселесін зерттеуде археологиялық деректердің алар орны ерекше. Археология ғылымына сүйенсек сақ тайпаларында 20-30 метр биіктіктегі обалардың болғандығына және олардың «патша» обалары деп аталғандығына көз жеткіземіз [3, 29 б.]. Ежелгі авторлардың деректері бойынша, сақтарда патшалар мен патшайымдар болған. Олардың қол астындағы жұртына әмірі күшті болды. Сақ патшалары соғыс пен бейбітшілік мәселесін шешті, басқа елдерге елші тағайындады, сырт елдермен одақ құру мәселесіне басшылық жасады, әскерді басқарды. Ол өз руының тыныштығының күзетшісі, қолбасшысы болды. Бұл Есік обасынан табылған алтын киімді адамның сәукелесінде көрініс тапқан. Бүгінде Қазақстан территориясынан сақ дәуіріне тән төрт Алтын адамның табылуы осы дәуірдегі патшалар билігінің болғандығының айқын дәлелі. Бұдан шығатын қорытынды сақтар мемлекеттік жүйесінде демократиялық қағиданың болғандығы. Мұндай саяси билік үрдісі үйсіндерде де кең қанат жайды. Қоғамның билеуші және бағынышты топтарға бөлінуі мейлінше айқын байқалды. Қоғам - ру ақсүйектері мен тәуелді ұсақ өндірушілер, жартылай тәуелді құлдарға бөлінді. Үйсіндер біздің дәуірімізге дейін-ақ мемлекеттік дәрежеде өмір сүрген. Мысалы, Қытай өкіметінің елшісі Чжан Цянның б.д.б. 105 жылы Үйсін гуһмосына (Күнбиіне) келіп, екі ел арасында келісім жасаған [4, 66б.]. Көріп отырғанымыздай көрші мемлекеттермен елшілік қатынастар орнатып, мемлекеттік деңгейде келісімдер жасайтын мемлекет басы гуһмонның болуы қазақ жерінде б.д.д. өмір сүрген үйсіндердің мемлекеттік дәрежеде өмір сүргендігін, таптық жіктелістің болғандығын гуһмо-билеуші арқылы дәлелдесек, бұл өз кезегінде хандық биліктің бастауы болды деген тұжырым жасауға толық негіз бола алады. Үйсіндерде бүкіл елді басқаратын өкіметтік ұйым болған. Негізгі лауазымдар қатарын күнби, дулы, қолбасы, оңқа (ябғу), дарту (бас жасауыл), абыз, ұлыс бегі, орда бегі және т.б. деп тізбектеуге болады [5, 164б.]. Бұл әрине мемлекеттіліктің бастауы десек, Орталық Азиядағы ірі көшпелі мемлекет б.д.д. III ғасырдың соңында құрылған. Ол гүндар империясы болатын. Ғұн мемлекетінің билік

жүйесі мен шаньюйдің рөлі жөнінде Моде шаньюйдің бар билікті өз қолына алғанынан көрінеді. Ғұндардың мемлекеттік ұйымдасуында ең жоғары билік шаньюй қолында болды. Ғұндарда мемлекеттік мәселе Қазақ хандығына тән құрылтайларда нақтырақ айтсақ сол кезеңдегі Лунциде шешілген. Ол туралы «Ғұндардың жыл сайын үш рет Лунциде бас қосатын әдеті бар еді, оны жылдың бірінші, бесінші және тоғызыншы айында «сюй» деп аталатын күні тәңірі рухына құрбандық шалған...» [6, 546.]. Біздің ойымызша бұл Тәуке заманындағы Құрылтайдың бастауы. Күлтөбенін басында күнде кеңес болған алмағайып заманда ел тағдыры шешілген Құрылтайлардың тарихи бастауы. Тарихи деректерге көз салсақ ғұндардың заңы болған. Бұл туралы А. Х. Бөкенов Моде шаньюйдің баласы Лаушан-гиюдің кеңесшісі Чжунхинюе Қытай патшасына жазған хатында Ғұндардың қолдануға жеңіл және ынғайлы заңдары бар, әскери заңдары бар. Шайқас даласында мерт болған жауынгер мүрдесінің туған топыраққа берілуін қамтамасыз ету мақсатында «қаза болған жауынгерді тастамай алып келсе, сол адам оның отбасылық мүліктерін иеленген» деп Н.Я. Бичуринге сілтеме жасап, дәйекті мысал келтіреді [7, 246.]. Ғұн мемлекеттілігіне қатысты ойымызды ғалым Ж. Артықбаевтың «Ғұндар тек ру аянығығы болып қала бермей ірі мемлекет, іргелі саясат жүргізген, мемлекет мүддесі деген түсініктерді қалыптастырған орта екендігі тақ мұрагерлеріне байланысты мәліметтерден де белгілі» деген пікірімен түсіндіріміз келеді [8, 331б.]. Ғұн дәуірінен кейін тарих сахнасына көтерілген Түрік қағанатында мемлекеттік билік Қаған қолында шоғырланды. Көне Түркі мемлекеттерінің ең жоғарғы билік иесі – Қаған. Жалпы Орталық Азияда «қаған» титулын 402 жылы жуаандардың басшысы Шэлун пайдаланған [9, 136б.]. Өкіметтің жарлығын, үкімін, шешімін қабылдаушы бірінші адам – қаған. УІ ғасырлардан бастап қаған (хакан) титулы деректерде жиі кездеседі. Ол «император» титулы болса керек [10, 158б.]. Қаған әскер басылары мен мемлекеттік аппараты және ұлыстарды билеген бектерді, шадтарды, елтеберлер мен жабуларды т.б. бекітті, артынан босатты. Сондай – ақ қаған жайылымдарды бөлуге басшылық жасап, көшіп – қону бағыттарын анықтады. Қаған мемлекеттегі жоғарғы сот билігін жүргізуші де болды. Елдегі құқықтық тәртіптің ережелерін бекітті. Қаған мемлекетінің ішкі және сыртқы саяси жағдайына басшылық етті, ру басшыларын тағайындады. Ол әлеметтік фратриядан шыққан шонжарларға сүйенді. Қаған тек билеуші ғана емес, сонымен қатар қағанаттың барлық жерінің иесі болды, жоғарғы абыздың да ролін атқарды. Қағанның жанында қаған әулетінің белді мүшелерінен, әскер басылар мен ұлыстар басшыларынан, т.б. беделді қоғам мүшелеріне тұратын қаған кеңесі болған. Осылайша ежелгі замандардан бастап алған хандық билік институты заман ағымына қарай өзгерістерге ұшырағанымен, қазақ даласында 1822 жылы Батыс Сібір генерал-губернаторы М.М. Сперанский жасаған және Ресей императоры І Александрдің жарлығымен бекітілген «Сібір қырғыздары (қазақтары) туралы жарғы» күшіне енгенге дейін биліктің жоғарғы лауазымы ретінде қызмет етті. Қазақстандағы қабылданған бұл жаңа реформаның ең басты мақсаттарының бірі Орта жүздегі хан билігін біржолата жою болатын. Сөйтіп Орта жүздегі әкімшілік, сот және аумақтық басқару жүйесі түбірімен өзгертілді. Қазақ қоғамындағы соңғы хан ретінде тарихи деректерде Кеңесарының аты аталады. Қазақ жерінде Қарахан мемлекетінің билеушілері Хан атанды. Кейін қыпшақ, найман, керей, тағы басқалар ұнастық мемлекеттерді Хандар басқарды. Хан ортағасырларда және жаңа дәуірде көшпелі тіршілік еткен түркі және моңғол халықтарындағы ең жоғарғы дара биліктің иесінің титулы. Түркі-моңғол халықтарында мемлекет басқарған билік иесі. Жазба дерек көздері Орталық Азия халықтары Хан терминін Түркі қағандығы ыдырағаннан кейінгі кезеңнен қолдана бастағандығын растайды. Хандық билік бір атауың ұрпағында болғанымен атадан балаға берілмеген. Хан титулын мұралану механизмінің негізінде меритократия негіздері жатты. Кез келген адам Хан сайлана алмайтын. Хан титулы ол ханның баласы болмасада, сол әулеттегі қабілетті, әскери істе беделді адамға берілген [11, 55б.]. Хан ел ішіндегі «азаматтық» міндеттерді де атқарды. Қолбасы, жоғарғы сот және жоғарғы абыз қызметтерінде атқарды. Әлеуметтік тәртіпті қамтамсыз етуі, көшпелі мемлекеттің тыныштығын сыртқы жаудан қорғай білуі тиіс болған. Бейбіт күндегі ел билеушінің құзіретіне өлді жаудан сақтаудан өзге жайылымдарды бөлу, көшті басқару істері кірді. Сөз орайы келгенде айта кетсек, өз кезегінде халықтың қамын жеген ханға қарапайым халыққа құр қарап қалмағандығын көруге болады. Оған дәлел: халықтың қағанға соғым, ханлық, зекет немесе сыбаға әкеліп отырғандығын көруге болады [12, 190б.]. Магистранттарға түркі-моңғол қоғамында Хан болып Шыңғыс хан ұрпақтары ғана сайланғандығын, билікке келген басқа әулет өкілдері өздерін Хан деп атай алмай, көбіне әмір тағы басқа лауазымдарды иемденгендігін атап көрсету қажет. Бұған Әмір Темір тағдыры айқын дәлел бола алады. Қазақ хандығын басқарған билеушілердің барлығы Шыңғыс хан әулетінен тағайындалды. Әулеттің Хан сайланбағандары жеке әлеуметтік топ құрап, мемлекеттің ішкі-сыртқы саясатында елеулі рөл атқарды. Мемлекетті басқаруда Хан шексіз билікке ұмтылғанымен, ру-тайпа билеушілерімен санасуға мәжбүр болды. Дәстүрлі қазақ қоғамында саяси билік тұтқасы хандармен қатар сұлтандар қолында болды. Қазақ қауымы Шыңғысхан кіндігінен өрбіген әулеттің әрбір мүшесін сұлтан немесе төре деп атайтыны мәлім. Сұлтан сөзі түрік тіліне араб тілінен енген. Бастапқа кезде әкім, бастық, билік мағынасында қолданылған [7, 97б.]. Қазақ тілінде ХУ ғасырдың 40 жылдарынан яғни көшпелі өзбекте уақытынан бастап қолданыла бастаған. Қазақ қоғамындағы хандық биліктің күштілігі Ұлыс сұлтандарына байланысты еді. Шыңғыс хан әулетінен шыққан әрбір сұлтанның Ұлысқа және жұртқа құқы болды. Қазақ қоғамындағы билік жүйесі демократиялық түрде жүзеге асырылып отырылған. Хандық билік мұрагерлік жолмен берілді дегенімізбен жоғарыда айтып кеткеніміздей хан сайлау ісінде меритократия негіздері жатты, ол тікелей әкеден балаға берілмеген. Әулеттегі беделді, елге қызмет қылып саяси-әскери ортада танылған ханның ұрпағына берілген. Бұл өз кезегінде хан тағынан үмітті сұлтандардың халыққа қалтқысыз қызмет етуіне зор ықпал еткен. Зерттеуші С.И. Жаркешов бұл туралы мынандай сипаттама береді. «... егер шарт бұзылып таққа хан баласы бірден отырса, артында қаншама елі бар сұлтандардың наразылығына,

дауыздыққа апарып соқтырып, ел бірлігіне қауіп төнетін. Ал бұл шарт сақталып тұрса, сұлтандар бас жұтар бақталастыққа бармайтын. Олар қатарынан озып, ерлігімен, қабілетімен дараланса, хан тағына неғұрлым жақындай түсетінін білетін. Бұл негізінен сұлтандарды ақылға сыйымды бәсекелестікке түсіретін, сондықтан олардың бәрі де елдің көзі түсіп, соңынан ел еретін, қалың әскер құрмет тұтатындай ерлік жолына ұмтылатын» [13, 106б.]. Бұл адамзат баласы мәңгі армандайтын әділетті қоғамның, мінсіз мемлекеттің орнауына ықпал еткендігі сөзсіз. Елбасының қара қылды қасиеттерінің бірі екендігін көреміз. Яғни қазақ жерінде билік институттарының демократиялық тұрғыдан орын алғандығының айғағы бола білген. Сұлтандар билігі ең алдымен сыртқы істерде көрінеді. Елші аттандырғанда немесе қарсы алғанда, аманат туралы келіссөздерде төре тобының орны ерекше. Жоғары билік тұтқасын ұстаған хандар өзіне қарасты ұлыс сұлтандарын мүмкіндігінше маңызды тапсырмаларды орындауға пайдаланған. Сұлтандық билік бірнеше бірнеше руға жүрді, олар тікелей ханға тәуелді болды. Сұлтандар ханның негізгі тірегі болды. Хандық билік жойылғаннан кейін отарлық патша үкіметі сұлтандарды өздерінің тікелей көмекшілеріне айналдырды.

Оқытудың озық үлгілері ретінде презентациялық, пресс-конференциялық, жеке топтық әдістерді пайдалана отырып, магистранттарға мемлекеттілік дегенге анықтама беріп өткен дұрыс. Мемлекеттілік - оның өзіне тиесілі шекаралық аймағы, басшысы, басшысының көмекшілері мен астанасы бар белгілі рулық-тайпалық бірлестікті айтамыз десек, осы мемлекет басшысы хан. Ал оның көмекшілері сұлтандар, билермен қатар батырлар екендігі белгілі. Қарастырылып отырылған курстың басты мақсаты қазақ қоғамында бүгінде біршама зерттеліп, көпшілік қауымға насихатталып жүрген хандар, сұлтандар, билер, батырлар институтынан өзге аталықтар, ақсақалдар, төленгіттер сынды әлі де болса ғылыми зерттеуді қажет ететін тың мәселелерді, Қазақ мемлекеттілігі мәселесінің терең тарихын студенттер мен магистранттарға ашып көрсету. Ал бұл өз кезегінде ғылыми потенциалы жоғары жастарды өзекті мәселелерді зерттеуге бағыттары анық. Интерактивті оқыту әдістерін пайдалана отырып, нақты мақсаттар қоя білуге баулу. Болашақ мамандарға белгілі бір мәселені міндет етіп қойып, өз бетінше жұмыс істей білуге дағдыландыру. Дәстүрлі қазақ қазақ қоғамындағы саяси-потестарлық институттар тарихын оқыту арқылы қазақ мемлекеттілігі мәселесі төңірегінде ой толғауын, білімін, қабілетін артыру. Сабақ барысында оқытудың инновациялық тәсілдерін пайдалану арқылы іскерлік, ойлау белсенділігі, топ алдындағы өзіне деген сенімділігін арттыруды меңгереді. Мемлекеттілік мәселесін көтере отырып қазақ мемлекеттілігі тарихының терең парақтарын насихаттап, кәсіби әлеуеті жоғары мамандар дайындап шығамыз. Өскелең ұрпақ бойында Отанына деген мақтаныш сезімін қалыптастырамыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Артықбаев Ж. Қазақ мемлекетінің тарихындағы төре институты және төре сөзінің мағынасы туралы. // Қазақ хандығының мемлекеттік басқару институттары. Ғылыми мақалалар жинағы. Астана 2015. 88-98 бб.
2. Исмагулов О. Этническая антропология Казахстана. А., 1982. 231 б.
3. Жолдасбайұлы С. Ежелгі және орта ғасырдағы Қазақстан. А., Ана тілі, 1995. 170 б.
4. Дәуірбаева Н. Қазақ хандығы және Жетісу аймағы (XV-XVIII ғ.ғ.) // Қазақ тарихы. №3. 2007.
5. Мажикқызы Н. Үйсін тарихын оқытудың кейбір мәселелері. // «Білім беру бағдарламаларын жаңғырту: аккредитация және кадрлар дайындау сапасының кепілі» 46 — ғылыми-әдістемелік конференция материалдары. 14-15 қаңтар 2016 жыл. 3 кітап. 301 б.
6. Қазақстан тарихы көне заманнан бүгінге дейін (очерк). А., Дәуір 1994, 446 бет.
7. Бикенов А.Х. Қазақтың дәстүрлі қоғамы және оның саяси-потестарлық құрылымы (XVIII-XIX ғасырлар деректері негізінде). тарих ғыл. канд. ... дисс. — А., 2001.
8. Артықбаев Ж. XVIII ғасырдағы қазақ қоғамының этноәлеуметтік құрылымы. тарих ғыл. док... дисс. — А., 1997.
9. Крадин Н.Н. Кочевые общества (проблемы формационной характеристики). -Владивосток: Дальнаука, 1992, 239 бет.
10. Молдабаева Д.Ж. Түркі халықтарындағы мемлекет құру және басқару дәстүрі. // «Дәстүрлі және заманауи Қазақстан этнологиясы» атты әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың 80 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары. 29 наурыз. 2014 жыл. 156-158 бет.
11. Ерофеева И.В. Хан Абулхаир: полководец, правитель, политик. А., 2007. Дайк-Пресс.
12. Крадин Н.Н. Трансформация политической системы от вожества к государству: сонгольский пример, 1180-1206. // Альтернативные пути к ранней государственности: международный симпозиум-Владивосток, 1995.-с.188-195.
13. Жаркешов С.И. Қазақ хандарының аталықтары. Хан ордасының қызметін ұйымдастырушылар. // Қазақ хандығының мемлекеттік басқару институттары. Ғылыми мақалалар жинағы. Астана 2015. 98-121 бб.

Джалмағамбетова С.М.

ҚР «ТЕҢ МҮМКІНДІКТЕР МЕМЛЕКЕТІ» МОДЕЛІНІҢ КОНЦЕПЦИЯСЫ

Әлем бүкіл жер шарын қамтыған экономикалық, әлеуметтік-саяси және мәдени өзгерістер жағдайында өмір сүріп жатыр. Қазіргі қоғам дамуының жоғары деңгейіндегі динамизмі ХХІ ғасырдың негізгі сипаттамалық белгісі болып табылады. Қазақстан Республикасындағы модернизацияға индустриалдық өндірістің қарқынды дамуы, билік пен басқарудың даму эволюциясы, дамыған азаматтық қоғам, саяси және заңнамалық институттарды сынап және бақылай алатын бұқаралық ақпарат құралдары секілді мықты институттардың болуы тән. Демократиялық құндылықтар мен саяси тұрақтылықтың қалыптасуы мен дамуы да қоғамның барлық салаларындағы модернизацияға байланысты. Билік пен азаматтар арасындағы диалог, ақпараттық технологияларға негізделген ақиқат көріністер Қазақстандағы қазіргі демократияның негізгі көрінісі. Елімізде жалпыадамзат құндылықтары бекіген демократиялық реформалар орын алуда. Оның сапалық белгілері мен тиімділігіндегі саяси институттар мен процедуралар азаматтар бірлігімен өзара байланысты. Еліміз тәуелсіздік

Баешова А.К.	КОНЦЕПЦИЯ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «ПРОМЫШЛЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ХИМИЧЕСКОЙ ТЕХНОЛОГИИ МИНЕРАЛЬНЫХ УДОБРЕНИЙ» МАГИСТРАНТАМ, ОБУЧАЮЩИМСЯ ПО ГПИИР.....	71
Батырбаева А.А., Жусупова А.К.	«СНЕМFIRE» АТТЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬДЫ ПӘНДІК САЙЫСТЫ ЖҮРГІЗУДЕ ІД ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҚОЛДАНУ.....	74
Бегалиева А.К., Ахметжанов Д.Г.	ТАРИХТЫ ОҚЫТУДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯНЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ.....	76
Бейжанова А.Т., Турлыбекова Н.М., Рысбаева Б.Б.	ЖОҒАРҒЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗДІК ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ МЕН ЖҮРГІЗУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	77
Бейсен Н.А., Алимкулова М.О., Бришева Ж.Н., Белисарова Ф.Б.	САМОПОЗНАНИЕ - БАЗИС КОСМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ЛИЧНОСТНОГО РОСТА ДЕТЕЙ И РОЛЬ ПЕДАГОГОВ И УЧЕНЫХ УНИВЕРСИТЕТОВ В КОСМИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ ШКОЛЬНИКОВ В КАЗАХСТАНЕ 79	
Бексеитова Р.Т.	МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ МОТИВАЦИИ ОБУЧАЮЩИХСЯ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ «ГЕОДЕЗИЯ И КАРТОГРАФИЯ».....	80
Ғабитов Т.Х.	ЖЕКЕ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ӨРЛЕУ ЭТИКАСЫ ПӘНІ ЖӘНЕ ЗАМАНАУИ МЕНЕДЖМЕНТ.....	83
Далаева Т.Т.	МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В ПОЛИЯЗЫЧНЫХ ГРУППАХ.....	85
Дауытбекова М.К.	ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ САЯСИ-ПОТЕСТАРЛЫҚ ИНСТИТУТТАРЫ ТАРИХЫН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	87
Джалмагамбетова С.М.	ҚР «ТЕҢ МҮМКІНДІКТЕР МЕМЛЕКЕТІ» МОДЕЛІНІҢ КОНЦЕПЦИЯСЫ 90	
Досанов Б. И., Наралиева Р. Т., Тастемирова Г. А.	ҚАЗАҚ ТІЛІН КӨПТІЛДІ ОРТАДА ШЕТЕЛДІКТЕРГЕ ҮЙРЕТУ БАРЫСЫНДА ИНСАЙТ ТӘСІЛІН ПАЙДАЛАНУ ӘДІСІ.....	93
Егізбаева М.Қ.	МУЗЕЙ ПЕДАГОГИКАСЫ ПӘНІНІҢ МУЗЕЙ МАМАНДАРЫН ДАЯРЛАУДАҒЫ МАҢЫЗЫ.....	95
Ембергеннова К.Р., Абдибекова К.Ж., Дауытова Ж.К., Буланова Т.М., Бактыбекова А.	МАТЕМАТИКАЛЫҚ МОДЕЛЬДЕУ-ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТАРДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ҚҰРАЛЫ. 97	
Ерджанов Т.	МОДЕРНИЗАЦИЯ ИТОГОВОГО КОНТРОЛЯ УСПЕВАЕМОСТИ СТУДЕНТОВ ЮРИДИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ – ВЕЛЕНИЕ ВРЕМЕНИ.....	98
Ермолдина Э.Т., Василина Г.К., Абильдин Т.С., Мойса Р.М.	ӨНДІРІСІТІК ПРАКТИКАНЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	100
Есембеков Т.У., Алимбаева А.Т.	ИСТОЛКОВАНИЕ ТЕКСТА КАК ФАКТОР ФИЛОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ.....	101
Есхуатова Н. Б.	ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «ИНТЕРНЕТ ЖУРНАЛИСТИКА».....	105
Әбдібекова К.Ж., Дауытова Ж.К., Ембергеннова Қ.Р., Буланова Т.М.	ЖОО-ҒА ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ФАКУЛЬТЕТІНДЕ ҚАЗАҚ ДИАСПОРАСЫ АУДИТОРИЯСЫНДА МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	107
Әділханова Ж.С.	ӘДЕБИЕТ ПӘНІ САБАҒЫНДА ТЫҢДАУШЫЛАРДЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚҚА БАУЛУ.....	108
Жақупова С.Б.	ІНЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС ТӘСІЛДЕР.....	109
Жанабаев З.Ж., Бейсебаева А.С., Ибраимов М.К., Куратов К.С.	НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ОРИЕНТИРОВАНИЯ ОБУЧЕНИЯ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ «ФИЗИКА И АСТРОНОМИЯ» К НАУКЕ И ИННОВАЦИЯМ.....	111
Жанабеков Ж.Ж., Нарбаева С.М.	ЖОҒАРЫ МАТЕМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ПЕДАГОГИКА-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ.....	113
Жарболова А.Ж.	ОҚЫТУ ТЕХНИКАСЫ ЖӘНН, МАЗМҰНЫ ЖӘНЕ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	114
Жусанбаева С.Б.	СТУДЕНТТІҢ КОГНИТИВТІК ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ ТУРАЛЫ.....	117
Жусанбаева С.Б.	ТІЛДІК БІРЛІКТЕРДІ АҚПНІ НЕГІЗІНДЕ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ.....	118
Жусупов М.А., Жаксыбекова К.А., Кабатбаева Р.С.	МЕТОДИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОЭФФИЦИЕНТА КОНВЕРСИИ В КВАНТОВЫХ РАСЧЕТАХ.....	120
Жусупов М.А., Жусупов А.М., Кабатбаева Р.С.	МЕТОДИКА НАХОЖДЕНИЯ СУММЫ РЯДОВ ОТ НАТУРАЛЬНЫХ ЧИСЕЛ.....	121
Жусупов М.А., Жусупов А.М., Кабатбаева Р.С.	МЕТОДИКА РАСЧЕТА ХАРАКТЕРИСТИК ЭКЗОТИЧЕСКИХ АТОМОВ.....	123